

Osvrti i kritike

Esad Kurtović, *Konj u srednjovjekovnoj Bosni*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, 2014, 835 str.

Plodan rad na istraživanju srednjovjekovne bosanske prošlosti dr. Esad Kurtović, profesor na Odjelu za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu, upotpunio je svojom šestom publikacijom naslovljenom *Konj u srednjovjekovnoj Bosni*. Svojim dosadašnjim radom Kurtović je otvarao nova i nepoznata poglavlja bosanske medievalne historiografije u jednom tihom i nepretencioznom ambijentu. Ovim izdanjem autor iskače iz utabanog kolosijeka bosanskohercegovačke i južnoslavenske medievistike. Međutim, sagledavajući Kurtovićev dosadašnji angažman i tematsku orijentaciju uočavamo kako za autora ovo izdanje ne predstavlja žanrovsku preorijentaciju, nego logičan slijed razvojne istraživačke putanje. Ova monografija samo se naoko odnosi na povijest životinja, a u suštini opisuje srednjovjekovnog Bošnjana i njegov život. Čovjek srednjeg vijeka bio je vezan uz konja tokom cjelokupnog životnog vijeka, od samog rođenja pa sve do smrti, i gradio je s konjem poseban odnos.

Vanjske karakteristike ove knjige na prvi pogled stvaraju dojam raskošnog, markantno ilustriranog i bogatog izdanja koje pobuđuje sjećanje na stare srednjovjekovne kodekse i spise, čija je slova na pergameni pod okriljem svijetla iscrivala vješta ruka medievalnog skriptora u zabačenim odajama usamljenog samostana. Ovom monografijom obuhvaćen je širok spektar problematike konja, čovjeka i konteksta vremena o kojem govorimo. Nastojeći regionalnoj javnosti i pripadnicima struke prikazati značajan segment srednjovjekovlja, Kurtović onovremene izvore definira, pojašnjava i približava modernom čovjeku kroz deset poglavlja koja formiraju mozaik proizišao iz stoljetnih odnosa ova dva bića.

»Konj u Bosni u srednjem vijeku« (7-62) je uvodno poglavlje u kojem je akcentirana prisutnost konja od najstarijih vremena, preko sudbonosnih događaja, do njegovih prikaza kroz likovno-umjetnička ostvarenja. U agrarnom društvu za koje su stočarstvo i zemljoradnja predstavljali osnovni izvor egzistencije konj se nametnuo kao neizostavan

segment života od zemlje i rada na zemlji. Pored toga, konj se izdvaja i kao sastavni dio ratničkog ambijenta i viteškog dostojanstva. Uzduž i poprijeko ukupnog fonda likovnih predstava na srednjovjekovnim bosanskim pečatima, grbovima i stećcima pojavljuje se jahač s konjem i oružjem, simbol srednjovjekovnog viteštva. »Uzgoj konja kroz prizmu ugovora o uzgoju« (63-86) pokazuje jednu zanimljivu privrednu granu, posebno raširenu u dubrovačkom zaleđu. Na ovom se prostoru uzgoj konja odvijao prema ustaljenoj instituciji *socida*, koja predstavlja svojevrsno društvo između vlasnika i uzgajivača, te u okvirima *more boni et fidelis pastoris*, odnosno prema već ukorijenjenom shvaćanju ponašanja i običaja pastira.

»Kupoprodaja i cijena konja« (87-145) predstavlja poglavlje u koje je autor inkorporirao široki spektar srednjovjekovnih pravnih normi koje, pored same prodaje, uključuju prodavca, kupca, svjedoke i jamce. Konj *franchus et liberus*, slobodan od vlasti, mijenjan je za srebro ili tkaninu u Dubrovniku za iznose između deset i trideset perpera, dok je cijena najreprezentativnijih primjeraka plemenitih sorti dostizala i 120 perpera. Kroz kancelarske retke prati se *sequestratio* kao instrument oduzimanja imovine od dužnika koji nije poštedio ponekog konja oduzetog od vlasnika zbog neisplaćenih potraživanja. »Konjska oprema« (147-196), prema repertoaru arhivskog i arheološkog materijala, sastojala se od sedla, pokrivača, mamuza, potkovicica, češagija, oklopa, samara, uzengija i žvala. Velika upotreba konja proporcionalno se odražavala i na potražnju navedenih materijala, te stoga ne čudi činjenica da se u arhivskim spisima učestalo sreću osobe kovačkog, potkivačkog, sedlarskog ili konjušarskog zanata.

Uloga konja u karavanskoj trgovini ne može biti dovoljno apostrofirana, jer on predstavlja kičmu živog balkanskog i evropskog privrednog sistema. Kroz poglavlje »Karavanska trgovina« (197-294) autor približava čitaocu ugovore o prijevozu robe donoseći važne podatke o cijeni i trajanju prijevoza, vrsti robe koja se prevozi, karavanskim putevima, carinama i prijevoznicima. Kroz ove odjeljke upoznajemo i segmente tadašnje čovjekove svakodnevnice, jer su definirane udaljenosti između pojedinih mjesta, frekventnost privrednih sprega pojedinih

područja, rasprostranjenost putnih komunikacija kojima su se srednjovjekovni stanovnici kretali, te uvozni prehrambeni artikli kojima se trgovalo.

U društvu u kojem je drumsko razbojništvo predstavljalo vrlo razvijenu privrednu granu i izvor egzistencije u kojem ponekad učestvuju svi članovi porodice, »Pljačke konja i konjske opreme« (295-326) bile su unosna djelatnost i zbog činjenice da je velika potražnja omogućavala brze transakcije ukradenih predmeta. Kroz vizuru arhivske građe opljačkana su strana najčešće dubrovački trgovci koji su potom preko svojih vlasti i bosanskih feudalaca nastojali ostvariti kažnjavanje počinioca i povrat otuđenih predmeta. Kao izrazito vrijedne i značajne stvari, konji se sreću i kao »Depozit, zalog, dug, jemstvo, zaostavština i miraz« (327-334). Zanimljiv je i segment arhivskih spisa obrađen u poglavlju »Konj kao štetočina« (335-339), gdje se u najvećoj mjeri radi o nekontroliranom naletu konja na tuđe zemljište i uništavanju usjeva. U vrtlogu burnih događaja medievalne epohe, kada su oružani sukobi bili svakodnevni događaji, učestalo je dolazilo do stradanja sudionika. Kroz vizuru uloge glavnog aktera ove knjige, Kurtović u poglavlju »Ranjen i mrtav konj« (341-345) opisuje kako su ljudski sukobi svoje epilog dobivali i u ubojstvima konja kao način nanošenja štete drugoj strani. Kompletan fond ličnih imena, nadimaka, prezimena, te imena naselelja koja su u osnovici baštinili osnovu "konj" autor je prikazao u poglavlju »Konj u onomastici i toponomastici« (345-371).

Drugi dio knjige pod naslovom »Prilozi« (444-700), najkraće rečeno, predstavlja mali pokretni arhiv. Obilje arhivskih ispisa sadržanih na četiri stotine stranica ove knjige zasigurno će predstavljati polazišta za mnoga naredna istraživanja. Ispisi iz serija Državnog arhiva u Dubrovniku podijeljeni su na devet dijelova čiji podnaslovi ukazuju na moguće pravce budućih istraživanja. Stoga se kristalizira činjenica kako će ovo izdanje u narednim decenijama biti nezaobilazna literatura za mnoga buduća historiografska ostvarenja. Iako po ustaljenoj praksi registar ličnih i geografskih imena predstavlja putokaz integralnog dijela teksta, u ovom izdanju koje elaborira na danas nepoznate izvorne podatke registar od ravno stotinu stranica predstavlja pravu poslasticu za topografa i onomastičara. I kroz ovaj

dio knjige ispunjen je jedan od osnovnih postulata pisanja historije: spasiti od zaborava i predstaviti modernom čovjeku njegove prethodnike, mjesto njihova boravka i njihovu svakodnevicu.

Na kraju ovog osvrtu nam preostaje iznijeti konstataciju da ova knjiga nudi odgovor na pitanje kako donijeti složeni naučni aparat i pri tome zadržati svježinu i zainteresiranost čitaoca. Knjiga *Konj u srednjovjekovnoj Bosni* ne opisuje samo srednjovjekovnu historiju konja, ona nudi prikaz života srednjovjekovnog Bošnjana promatrana kroz dioptriju uloge i značaja konja u njegovoj svakodnevici. Izdanje Esada Kurtovića predstavlja kapitalno djelo s kojim će struka višekratno profitirati, nago- vještava otvaranje bosanskohercegovačke medi-evističke historiografije prema standardima evropske naučne misli koja podrazumijeva širenje lepeze tematskih okvira i svježinu pristupa.

Enes Dedić

Oleh Havrylyshyn i Nora Srzentić, *Economy of Ragusa, 1300 – 1800. The Tiger of the Medieval Mediterranean* [Ekonomija Dubrovnika, 1300-1800. Tigar srednjovjekovnog Mediterana]. Zagreb: Croatian National Bank, 2014, 76 str.

Ova monografija predstavlja zanimljiv intelektualni pothvat: dvoje stručnjaka za suvremena ekonomska pitanja, Oleh Havrylyshyn (Sveučilište u Torontu) i Nora Srzentić (Sveučilište u Gentu), ponudili su svoju interpretaciju ključnih pitanja iz gospodarske povijesti Dubrovnika. Taj pokušaj dragocjen je ne samo zbog neobičnog *backgrounda* njegovih autora koji pridonosi interdisciplinarnom pristupu, već i stoga što su teme iz gospodarske povijesti Dubrovnika zanemarene u recentnoj historiografiji. Iako se bazira isključivo na sekundarnoj literaturi, a ne na arhivskim istraživanjima, ova studija ipak predstavlja vrijedan doprinos i, nadajmo se, poticaj budućim istraživanjima silno važne problematike gospodarske povijesti Republike.